

УДК 327[(477):(470):(06.1ЄС)]

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ КУРС УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК ГЕОПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА ЄС ТА РОСІЇ

Максименко І. В.

Кандидат політичних наук, викладач кафедри міжнародних відносин Інституту соціальних наук Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Анотація. Біполярна система міжнародних відносин змінилася на одноосібне домінування Сполучених Штатів Америки, проте Російська Федерація не залишала амбіції повернути собі статус глобальної держави. Початок світової фінансової кризи та прихід до Білого дому адміністрації Барака Обами створили умови для переходу до багатополюсного світового устрою та розповсюдження інструментів «м'якої сили». Одним з таких інструментів, що мав гарантувати порядок та стабільність, визнавалися інтеграційні проекти. На теренах нових незалежних держав розпочалася інституціональна конкуренція інтеграційних проектів, очолюваних з одного боку ЄС, а з іншого – Росією.

Перспективи успішної реалізації інтеграційної моделі ЄС та Росії проаналізовано на прикладі українського вектору інтеграції, що є вирішальним для ствердження зовнішньополітичного лідерства Брюсселю та Москви. Виокремлено та проаналізовано відмінності у підходах ЄС та Росії до «м'якої сили» та їхні інтереси щодо України в процесі реалізації інтеграційних проектів. Проаналізовано офіційні документи ЄС та Росії щодо України та інших держав західного вектору СНД, на підставі яких визначено наступне. Європейська політика спрямована на формування стабільного та безпечного оточення, розвиток взаємовигідного співробітництва, якого прагнуть усі залучені сторони. Модель інтеграції ЄС є дійсно інструментом «м'якої сили», привабливою та легітимною. Російська альтернатива є інструментом скоріше «Realpolitik», а ніж «м'якої сили»: російські інтеграційні проекти – СНД, Митний союз, ЄвразЕС – спрямовані на закріплення сфер впливу Москви та створення регіонального оточення для повернення визнаного іншими акторами (в першу чергу, ЄС, Китай, США) статусу рівного полюсу сили. Наголошено, що світова спільнота не готова до відкритого протистояння з Росією, втім намагається врегулювати ситуацію за допомогою ліберальних інструментів. Виокремлено потенційні наслідки для України та системи міжнародних відносин в цілому, що пов'язані з поверненням Росії до застосування інструментів «жорсткої сили» відносно суверенної української держави для ствердження власного лідерства.

Ключові слова: Україна, ЄС, Росія, сила, полюс, система міжнародних відносин, інтерес, вплив.

Постановка проблеми. Після 1991 року події останніх чотирьох місяців є найважливішими для майбутнього української держави, її суверенітету та незалежності. Особливістю сучасних політичних процесів є вихід на перший план питання ким же є Україна в міжнародних відносинах – суб'єктом чи об'єктом, самостійною державою з чітко окресленими національними інтересами та стратегією зовнішньої політики або ж розмінною картою у «грі з нульовою сумою», яку ведуть провідні світові актори? Напередодні Вільнюського саміту у листопаді 2013 року Україна перетворилася на «нормативне поле битви», на якому інституалізація конкуренції між ЄС та Росією вийшла на новий рівень.

Непоследовна позиція українських політичних лідерів тільки сприяла такому ставленню до України та права її народу на самовизначення свого майбутнього.

Мета статті – визначення чинників, що обумовлюють політику ЄС та Росії відносно України в контексті реалізації її суверенних прав та національних інтересів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання трансформації системи міжнародних відносин та посилення боротьби за вплив між визнаними центрами сили та такими, що намагаються ствердити свої лідерські позиції у новому світоустрої, ефективність їхніх методів вивчають такі відомі експерти, як В. Латкіна [8], Дж. Най [29], А. Робертс [14], С. Толстов [15; 16], Р. Хаас [24]. Проблематику геополітичного виміру політики України, визначення її національних інтересів та імперативи щодо системи відносин з Європейським Союзом та Російською Федерацією знаходить висвітлення у працях українських експертів, зокрема О. Волошина [4], Г. Перепелиці [13], О. Шаповалової [17], О. Шарова [18]. Російський дискурс щодо зовнішньої політики Москви, її інтересів на пострадянському просторі та в контексті відносин з ЄС представлений у дослідженнях І. Грецького [6], Д. Єфременко [7], Ф. Лук'янова [9; 10], А. Макаричева [27], Д. Треніна [37; 38], О. Шишкіної [20]. Особливості європейського підходу до України та Росії в контексті формування нової системи відносин на континенті досліджуються Д. Аверром [22], Р. Драгневою [23], Ж. Тішу [34; 35; 36], Дж. Шерром [31; 32].

Основні результати дослідження. Формування суб'єктності української держави після розпаду СРСР відбувалося на тлі кардинальної перебудови системи міжнародних відносин. Традиційний баланс сил між домінуючими ідеологічними та ідентичностними центрами США та СРСР замінило одноосібне домінування Сполучених Штатів. Концентрація на внутрішніх проблемах, визначення прерогатив та формування принципів російської зовнішньої політики у новому світі – ці та інші чинники обумовили неспроможність Росії продовжувати традиційну гегемоністську політику не тільки в країнах Центральної та Східної Європи, але й на пострадянському просторі. Однак, це не означало, що Москва відмовиться від своєї ролі одного з полюсів та збереження власного впливу в прикордонних регіонах. Повернення до активних зовнішньополітичних дій на пострадянському просторі було лише питанням часу.

Припинення біполярного протистояння також сприяло переформатуванню відносин у середині західноєвропейських союзів та посиленню зовнішньополітичних амбіцій провідних європейських держав, особливо це стосується Франції та Німеччини. За їх ініціативи ЄС поступово перетворився на новий полюс у системі міжнародних відносин, який пропонує ціннісний та нормативний формат взаємодії. А також став орієнтиром для східноєвропейських держав, які вбачали в процесах європейської інтеграції модель подальшого розвитку та гарантування суверенності та безпеки. Отже, закріплення однополярної системи відносин на чолі зі Сполученими Штатами вважається досить умовним.

С. Толстов, директор Інституту політичного аналізу та міжнародних досліджень, називає початок світової фінансової кризи як етап завершення одноосібного домінування США та перехід до формування багатопольосного світу. Специфічними рисами такої системи міжнародних відносин є «зміни, що стосуються реалізації інтересів і ускладнення політичних мотивацій у відносинах між провідними державами, а також істотне збільшення кількості держав, які все частіше залучаються до діалогу з принципових проблем і пошуку потенційно спільних рішень [16, с. 10]. За таких умов відбувається «дифузія сили», а регіональні держави починають відігравати більш важливу роль в міжнародних процесах. Р. Хаас, президент Ради з міжнародних відносин, схиляється до визначення сучасної системи як «безполярного світу», в якому десятки акторів володіють та реалізують

різні види сили та який характеризується посиленням небезпеки та загроз [24]. Це конструює «варіативний» порядок, коли альянси та союзи створюються відповідно до ситуації та поточних інтересів. Сер А. Робертс з Центру міжнародних досліджень Оксфордського університету наголошує на ускладненні класифікації країн-союзників та країн-суперників з урахуванням того, що вони співпрацюватимуть з одних питань, але протидіятимуть з інших; а стабільність забезпечуватиметься за рахунок посилення привабливості інтеграційних процесів та ефективності міжнародних структур [14, с. 10]. Ситуація навколо України та її вибору моделі подальшого розвитку на межі 2013-2014 років в контексті посилення конкуренції між ЄС та Росією – є найяскравішим прикладом, що ілюструють наведені оцінки провідних експертів.

Політика Європейського Союзу, який завдяки «змінам через зближення» та тиску щодо відповідності встановленим критеріям інтеграції сприяли мирному об'єднанню європейських країн та їх значному розвитку є одним з провідних чинників, що впливають на збереження правил гри та порядку в міжнародних відносинах [14, с. 11-12]. Саме політика Європейського Союзу є прикладом реалізації одного з нових типів сили – «м'якої сили», яка є здатністю впливати на інших за допомогою спільних дій у визначенні порядку денного, переконання та позитивної привабливості з метою отримання прийнятних результатів [29, с. 20-21]. Джозеф Най визначає три базових ресурси, від яких залежить «м'яка сила» будь-якої держави: культури держави (чи є вона привабливою для інших), її політичних цінностей (чи використовуються вони на внутрішньому та зовнішньому рівнях) та її зовнішньої політики (коли інші розглядають її як легітимну та морально авторитетну) [29, с. 84].

Реалізація внутрішньої та зовнішньої політики ЄС відбувається через процеси європеїзації, яка стала інструментом розповсюдження цінностей, норм та практик, форм політичного управління як в середині ЄС, так і назовні [8, с. 51]. Базовою метою процесу європеїзації, яка також часто трактується в контексті реалізації «нормативної сили», є формування привабливого образу ЄС, ідеї, норми та цінності якого будуть змінювати існуючу в інших країнах культуру та систему орієнтирів через інтеграцію, політичний діалог та стимули, технічну та фінансову допомогу, посередництво, переконання та раціональної обґрунтованості [12, с. 165; 21, с. 15-27]. Не викликає питань і легітимність діяльності ЄС, який більшістю країн-не членів сприймається як неупереджений та вартий довіри міжнародний актор. Отже, використовуючи методологію системного підходу, констатуємо, що ЄС перетворився на центр впливу, пропонуючи нову систему цінностей та механізми для взаємовигідного співробітництва. У тому числі в питаннях гарантування безпеки та стабільності. Зазначимо, що завдання стабілізації пронизує усі спільні політики союзу від підписання Маастрихтського договору про створення Європейського Союзу. Особлива увага у реалізації цієї мети надається регіонам, що знаходяться на периферії ЄС, вплив на які є обмеженим та опосередкованим, а потенційні загрози значними.

Концептуальне бачення своєї ролі та системи відносин з порубіжними країнами ЄС декларує у документі «Розширена Європа – сусідство: нові рамки для взаємовідносин з нашими південними та східними сусідами» від 11 березня 2003 року та ініціює Європейську політику сусідства. Остання розглядалася як інструмент реалізації зазначеної концепції та розвивала положення концепції «Розширеної Європи» щодо посилення регіонального співробітництва та створення спільного простору безпеки, політичної стабільності, економічного розвитку та соціальної рівноправності. Подальше оформлення політики ЄС щодо сусідніх країн відбувалося в рамках прийняття Плану дій, ініціацію

«Чорноморської синергії» та «Східного партнерства», а також шляхом вдосконалення існуючих ініціатив та інструментів реалізації взаємодії між ЄС та країнами-сусідами. Попри значну кількість механізмів залучення країн, що межують з ЄС, до спільних проектів політику Союзу характеризують пасивність та відсутність чітко визначених інтересів щодо країн Східного партнерства. Тільки з 2009 року, коли Москва починає «відродження російського впливу на території колишнього СРСР» [15, с. 53], активізується політика ЄС з розширення власного впливу на східному напрямку.

Україні у зовнішній політиці ЄС відводилося далеко не останнє місце. Такий підхід визначався потенціалом української держави очолити регіональну взаємодію та стати прикладом успіху зовнішньої політики ЄС у процесі поширення європейського «пост-сучасного» безпекового простору, створення кола держав-партнерів, які б діяли на засадах європейських норм, правил та цінностей, пов'язаних з демократією, правами людини і верховенством закону, а також економічними моделями управління [22, с. 1670; 23, с. 9]. Вважалося, що масштабне залучення України до європейської спільної політики та проектів сприятиме посиленню впливу ЄС як промоутера демократії та трансформаційної сили, його іміджу серед інших країн-партнерів Євросоюзу, а також покращить перспективи очолити інтеграційні процеси на східних кордонах на противагу Росії. Ефективність Східного партнерства як інструменту спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС стала б запорукою використання такого формату як модель для європейської дипломатії у процесі формування «неполярного світу», неупорядкованого місця з високим попитом на стабільність, без гегемона, але здатного гарантувати безпеку та сталий розвиток; як приклад тих труднощів, з якими ЄС стикатиметься в процесі захисту ліберального світового порядку [36]. Стратегічний вимір європеїзації України та її залучення до європейських проектів визначається тим, що український вибір впливатиме на геополітичну ситуацію в регіоні: наближення України до ЄС збільшить його «критичну масу», змінить стратегічні пріоритети і посилить можливості впливати на процеси в пострадянському просторі та сприяти стабільності та ефективному співробітництву в цьому регіоні.

Відмова адміністрації В. Януковича від підписання Угоди про асоціацію посилила негативні тенденції в політиці ЄС та негативно вплинула на його імідж як трансформуючої сили та успішної «м'якої сили». Дестабілізація України або посилення російського впливу на неї є потенційно небезпечними чинниками, які провокуються слабкістю політичних інститутів, корупцією та несприятливим економічним середовищем, неналежним управлінням на кордонах та високим рівнем міграції, енергетичною залежністю від зовнішніх енергоресурсів тощо. За оцінками експертів Центру Разумкова, вибір Україною євразійської орієнтації означатиме зростання ризику появи на його кордонах країни з «керованою демократією» та цінностями, відмінними від європейських, отже – призупинення розширення на Схід зони демократії, свободи та безпеки [3, с. 2], що все більше розцінюється російською стороною як такі, що суперечать інтересам Росії [5, с. 149].

В цьому контексті Росія є прикладом формування це одного полюсу, який намагається створити навколо себе простір, побудований на власному баченні та власному підході до визначення центру сили. Як вже зазначалося, формування нового підходу в Росії до власного місця в новій структурі міжнародних відносин відбувалося повільно. Це було пов'язано як з внутрішніми проблемами, так і відсутністю чіткого розуміння власних інтересів, у тому числі й на пострадянському просторі [20, с. 118]. За оцінками українського експерта О. Волошина, у керівництва Росії на початку 1990-х років домінувала ідея щодо концентрації на «прямій глобалізації Росії як окремої національної держави, що вибудовує відносини з колишніми республіками СРСР як зі звичайними сусідами, а також ідеї під-

ключення РФ в якості особливого та привілейованого учасника» до Європейського Союзу [4, с. 150]. Втім, для реалізації такого бачення власного місця у Росії не вистачало ані внутрішніх ресурсів, ані зовнішньої підтримки. Річ в тім, що у такому підході є елементи «м'якої сили», для ефективності якої потрібні легітимність та привабливість для інших. Легітимність у форматі СНД не отримала необхідної ваги, а про привабливість російської політики та моделі розвитку на пострадянському просторі взагалі не було мови.

Російський експерт О. Шишкіна вказує, що трансформація підходів Росії до західних держав СНД відбувається протягом 2004-2008 років під впливом політики ЄС, НАТО та США, а також коливань зовнішньополітичних пріоритетів Молдови та України [20, с. 120]. Після хвилі «кольорових» революцій в Москві починають негативно висловлюватися щодо Європейської політики сусідства, яку стали розглядати крізь призму «обмеженої привабливості російської моделі інтеграції» [6, с. 126]. Посилення європейськоорієнтованої зовнішньої політики в Україні та інших країнах СНД обумовили переоцінку російським керівництвом ініціатив ЄС щодо країн європейської частини СНД та початок відкритої конкуренції з ЄС на пострадянському просторі, що ще більше загострилося після проголошення Східного партнерства. Тепер вже в бік Євросоюзу висловлюються сумніви чи не спрямоване Східне партнерство проти Росії та чи не є це намаганням відгородитися від Росії санітарним кордоном. Подібна риторика російського політичного та експертного істеблішменту сприяли посиленню уваги до існуючих та появи нових інтеграційних проектів під егідою Москви в якості власної нормативності «м'якої сили» [27]. Таких підхід зумовлено також зростанням ролі багатосторонніх інститутів та поширення ліберального світового порядку. Підкреслюючи підвищення економічного та політичного впливу нових центрів сили та їхньої відповідальності в своїх регіонах, Росія робить наголос, що регіональна інтеграція стає дієвим інструментом підвищення конкурентоспроможності її учасників. Мережеві формати і об'єднання, торгові пакти та інші економічні домовленості, посилення ролі регіональних резервних валют є факторами зміцнення безпеки і фінансово-економічної стабільності. Саме тому Росія проводить політику, спрямовану на посилення власних позицій та контролю шляхом втягування усіх пострадянських країн до ініційованих нею інтеграційних проектів – СНД, Митний союз, ЄЕП, ОДКБ.

Цікавою є дискусія серед експертів щодо змісту російсько-європейської конкуренції на теренах західних держав СНД. Так одні експерти зазначають, що Росія продовжує реалізовувати політику розширення сфери впливу на пострадянському просторі, намагаючись відновити власну гегемонію та посилити її цивілізаційну модель або створити «трансцендентний ортодоксальний союз східних слов'ян» [13, с. 34-35; 22, с. 1690; 28, с. 5; 31, с. 4; 37]. Використання концепту «цивілізаційного союзу» (Російська імперія та СРСР, частинами яких були ці країни) є зоною великих інвестиційних проектів, важливих ринків та технологій. З цієї точки зору, колишні радянські республіки мають бути як елементами центру сили, так і захисним буфером для Росії від небажаних зазіхань з боку інших великих держав.

Інші дослідники наголошують, що це суперництво не слід сприймати в традиційних поняттях «сфери інтересів», а лише як модель стратегічної конкуренції, де Росія позиціонує себе як нормативний актор та альтернатива Європейському Союзу [26]. Водночас, російський політикум говорить про «сферу привілейованих інтересів» відносно колишніх радянських республік, що мають виконувати своєрідну роль базових елементів захисту від небажаного зовнішнього втручання та повернення статусу центру сили [30, с. 81; 38, с. 4]. Д. Тренін наголошує, що на відміну від «впливу» «інтереси» є більш специфічними та конкретизованими: окрім всієї країни, вони включають різні політико-воєнні, еконо-

мічні, фінансові та навіть культурні площини всередині кожної країни [38, с. 13]. Російські експерти А. Макаричев та Ф. Лук'янов підкреслюють, що таке поняття як «розподіл сфер інтересів/впливу» мало залишитися у ХХ столітті, в той же час вони визнають, що політика Москви відносно України керується логікою закріплення лінії, яка окреслює «руський світ», що не є кордонами колишнього СРСР або Російської імперії, але російським уявленням про те, «що належить по праву» [9; 27]. Отже, Росія відповідно до такої логіки зобов'язана відігравати роль захисника у Східній Європі, що узаконено простими посиланнями на історію, географію та культуру (або цивілізацію).

Намагаючись конкурувати з ЄС в найближчому оточенні, Москва пропонує «інтеграцію без інкорпорації» зі швидкими дивідендами для її учасників [30, с. 80]. Попри активні зусилля Росії, ці проекти мають дуже обмежені результати, що пов'язано з наступними чинниками. У політичному вимірі усі колишні республіки вибудовували власний суверенітет в опозиції до Росії, яка досі сприймається як гегемон через потужне політичне, економічне та інформаційне домінування. З економічної точки зору, учасники російських інтеграційних проектів, в тому числі Митного союзу, стикаються з низкою серйозних проблем, пов'язаних з економічною нерівністю, суперечливими цілями діючих членів, відсутністю довіри між членами та сильним протекціонізмом з боку трьох членів, що призводить до встановлення нових економічних ліній поділу на «своїх і чужих» та закриття ринків [18, с. 25; 28, с. 6;].

Отже, поступово розбіжність інтересів ЄС та Росії призводять до загострення конкуренції між ними, а також примушують Москву переглянути стратегію зовнішньої політики. Особливо це стає наочним на тлі неефективних інтеграційних проектів Москви, які попри значні ресурси, вкладені у їхню реалізацію, не сприяють досягненню російських зовнішньополітичних цілей, а саме презентувати привабливу політичну та економічну модель для сусідніх країн, перетворити пострадянський простір на клуб, до якого «вистроїлася черга з країн-сусід, що бажають приєднатися до нього» [29, с. xi]. Вирішальним для концептуалізації нового підходу до зовнішньої політики в Росії є 2008 рік: відмова у наданні Україні та Грузії Плану дій щодо членства з НАТО, проголошення «перезавантаження» відносин зі Сполученими Штатами, початок світової фінансової кризи, відсутність серйозних політичних наслідків для Росії після російсько-грузинського конфлікту. Це надало підстави російському політичному істеблішменту вважати, що таким чином був прийнятий концепт «червоної лінії», яку Захід не має наміру перетинати [27]. Також це сприяє формуванню нового бачення власного місця в геополітичному просторі, остаточна кристалізація якого припадає на повернення В. Путіна на посаду президента Російської Федерації.

Забезпечення собі «статусу великої держави через формалізоване у вигляді дієздатного блоку згуртування країн пострадянського простору довкола зовнішньополітичних, зовнішньоекономічних та безпекових інтересів Москви» стає новим концептом зовнішньої політики Кремля [4, с. 150]. Розмірковуючи у термінах періоду «холодної війни» Росія таким чином намагалася створити навколо себе сферу впливу, отримати статус центру впливу з метою визнання свого статусу іншими центрами у новій структурі міжнародних відносин. Згідно Концепції зовнішньої політики Російської Федерації від 12 лютого 2013 року пріоритетними напрямками зовнішньої політики Росії у регіональному вимірі є, по-перше, розвиток двостороннього та багатостороннього співробітництва з державами-учасниками СНД, подальше зміцнення СНД як основи для поглиблення регіональної взаємодії його учасників, що мають не тільки спільну історичну спадщину, але й широкий потенціал інтеграції в різних сферах. А по-друге, формування Євразійського економічного

союзу, покликаного не тільки максимально задіяти взаємовигідні господарські зв'язки на просторі СНД, а й стати моделлю об'єднання, відкритого для інших держав, що визначатиме майбутнє держав Співдружності.

У даному документі Україна зазначається як один з ключових елементів у реалізації цих напрямків, політика відносно якої має охоплювати усі сфери політичного, економічного та суспільного життя. Показовим є вислів досвідченого дипломата Г. Кіссінджер, який наголошує, що для Росії Україна ніколи не буде просто закордонням [25]; вона є найважливішою пострадянською країною, де Росія намагається домінувати політично. Це пояснює, чому в умовах інституалізації конкуренції між ЄС та Росією Україна перетворилася на «нормативне поле битви» [28, с. 1]. З одного боку, політика Росії щодо України спирається на «світобачення російської політичної еліти та значної частини суспільства», яка полягає у непорушній належності української держави до російської геополітичної орбіти [7, с. 26]. А з іншого, просування України в бік ЄС розцінюється як загроза для успішної трансформації Митного та Євразійського союзу на динамічні та сталі проекти, що завадить Росії отримати визнання Заходом та збалансувати відносини з Китаєм [28, с. 5; 31, с. 9-10].

Приєднання України до Митного союзу призведе до його зміцнення, відбудеться його організаційна симетризація з ЄС [17, с. 8]. В той час як намагання України перейти на новий рівень відносин з ЄС, підписавши Угоду про асоціацію, розглядаються у Москві як загроза базовим російським інтересам. За оцінками британського експерта Дж. Шерра, Росія оцінює асоціацію як початок процесу вступу, а ніж заміну йому, що загрожує втраченою контролю над моделлю розвитку України та можливістю трансформувати Митний та Євразійський союзи на динамічні та сталі проекти [31, с. 9-10]. Тож не викликає подиву, що Росія постійно говорить про катастрофічні наслідки, що матиме для України зближення з ЄС, що така позиція Києва означатиме відмову від історичних зв'язків між російським та українським народами, «розрив договору про стратегічне партнерство та дружбу» між Україною та Росією [39]. І це незважаючи на відсутність з боку України будь-яких заяв або дій щодо намірів припинити відносини з Росією, визнання їхньої важливості для обох країн та народів, а також пропозиції щодо сприянню встановлення нового діалогу між ЄС та Росією. Більш того, професор Одеського національного університету імені І. І. Мечникова І. Коваль наголошує, що Україна вже багато зробила для посилення безпеки Росії, в тому числі за рахунок власних інтересів. Серед таких кроків українського керівництва виокремимо наступні: відмова від Плану дій щодо членства у НАТО у 2006 році та розміщення на власній території ЄвроПРО; підтримка Росії в питаннях європейської безпеки; продовження договору щодо перебування Чорноморського флоту РФ в Криму тощо. Але переконати російське керівництво у ставленні з повагою до інтересів Росії та бажанні підтримувати конструктивні та взаємовигідні відносини не змогла.

Безсумнівно, Майдан та Єврореволюція в Україні розглядалися в Москві тільки крізь призму загрози російським інтересам та реалізації завдань у сферах геополітики та безпеки, вбачаючи в цих подіях «очікуваним ... спробам США та їх союзників звести міжнародний вплив Росії до рівня другорядної держави» [4, с. 153]. У рамках цього курсу імперативом зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності Росії визнано встановлення прямого контролю над зовнішньою та безпековою політикою всіх або хоча б більшості країн СНД. Але Україна у цьому завданні займала найпріоритетніше місце в контексті переконання в Кремлі щодо прямого, доленосного зв'язку між встановленням порядку в Україні та статусом Росії. Після святкування перемоги в душі «Україна тепер наша» [32] у листопаді 2013 року, коли під тиском Москви колишнє керівництво України

відмовилося підписувати Угоду про асоціацію з ЄС, у лютому 2014 року Кремль зрозумів, що не має жодного впливу на Київ. З метою захисту своїх фундаментальних інтересів Росія заявила про необхідність реалізації свого права на захист російських громадян, що є у небезпеці в Україні. За оцінкою міжнародних експертів, дії Москви дуже добре прораховані та будуються на таких міркуваннях:

- Україна вже ніколи не стане такою, як була, тож жорсткі дії Росії демонструють, що її інтереси мають враховуватися у становленні нової української держави;
- також це є демонстрацією для західних держав, що ніхто не має права ігнорувати геополітичні інтереси Росії;
- ані ЄС, розширення якого Москва побоюється, а лідерів зневажає, ані США зараз не готові на відкриту боротьбу за Україну, а політичні та економічні втрати не вражають російське керівництво [2; 9; 32; 40].

Поки що сподівання Кремля виправдовуються: ЄС та Сполучені Штати запроваджують економічні санкції проти Росії, використовуються різні інструменти дипломатичної підтримки української цілісності та суверенності, в рамках ООН, ОБСЄ обговорюються питання щодо недопустимості військового втручання Росії в Україну та інше. В свою чергу, Москва активно використовує міжнародні структури для поширення власного бачення подій в Україні та обґрунтування своїх дій: в Україні не має легітимної влади, поширення набувають фашистські та радикальні течії, російські громадяни та російськомовне населення України потребує захисту, а «кримський народ», як його визначив представник Російської Федерації в ООН, має право на самовизначення через референдум. Зазначимо, що помірковані дії європейських держав та США пояснюються певною логікою: вони керуються внутрішніми імперативами, сподіваються на ефективність міжнародно-правових інструментів розв'язання конфлікту, не готові ані до повернення «холодної війни», враховуючи взаємозалежність Росії та Заходу, ані до початку Третьої світової війни. Також ймовірним є припущення, що європейський та американський істеблішмент не вірно трактує російські імперативи, оскільки вони давно відмовилися від риторики розподілу «сфер впливу та інтересів». В умовах глобалізації та економічної взаємозалежності поняття та межі таких сфер є розмитими та варіативними.

Втім, Росія не бажає міркувати у сучасних категоріях, залишаючи усі заклики та запевнення щодо пріоритету принципів «м'якої сили» та ООН у вирішенні конфліктів. Як вказує російський експерт Ф. Лук'янов, Україна – є результатом того, що відносини між Росією та Заходом зайшли в глухий кут – позитивний порядок денний вичерпано, взаємне сприйняття є майже виключно негативним, а взаємодія – примусовою [7]. Тож озлоблення, що накопичилося в Кремлі, було спроектовано на українське питання. Сьогодні Москву не зупиняють попередження міжнародних акторів щодо посилення економічних санкцій та міжнародної ізоляції так само, як і відсутність підтримки навіть від тих, хто є її партнером – Білорусії, Вірменії, Казахстану, Китаю, Туреччини. Кремль послідовно реалізує стратегію дестабілізації та дефрагментації України, переслідуючи геополітичні інтереси: побудови нової системи відносин з іншими центрами сили (випробуючи як далеко вони готові зайти у відповідь на російську тактику «спливаючої війни» – швидкої та завуальованої, спрямованої на створення хаосу та встановлення статус-кво [11]), закріплення свого домінуючого положення на пострадянському просторі, випробування нових стратегій у досягненні зовнішньополітичних цілей. Використання такого підходу Росія вже продемонструвала стосовно Молдови та Придністров'я, Грузії та Абхазії, що не залишає Україні жодного шансу на збереження суверенітету, спираючись лише на власні сили.

Висновки. Під впливом світової фінансової кризи та концентрації більшості провідних акторів на внутрішніх проблемах однополярна система міжнародних відносин на чолі

зі Сполученими Штатами трансформувалася на багатоцентричну структуру світового порядку. Недостатня ефективність міжнародних нормативних інструментів надає підстави говорити про те, що сучасна система продовжує формуватися, на даному етапі характеризується варіативністю відносин та безполярністю. Російська Федерація обрала шлях посилення свого геополітичного статусу через формування навколо себе «регіону своєї відповідальності», в якому Росія відіграватиме роль лідера з питань зовнішньої, безпекової, а також частково гуманітарної політики [4, 151]. Це завдання Москва почала реалізовувати за двома напрямками: використовуючи інструменти «м'якої сили» була ініційована низка інтеграційних проектів – Митний союз, ЄСР, Євразійський союз; а також за допомогою «жорсткої сили» – воєнна інтервенція в Грузії та торгові війни з Грузією, Молдовою, Україною. Відсутність категоричної відповіді на такі зовнішньополітичні дії з боку західних держав сприяли посиленню жорсткої позиції Росії на пострадянському просторі, що остаточно перетворилася на сферу «привілейованих інтересів» Москви. Спроби українського народу обрати шлях розбудови дійсно демократичної, правової держави з діючою ринковою економікою наразилося на агресивну відповідь з боку Кремля та юридичного порушення суверенітету України, оскільки Росія вбачає у цьому загрозу власним інтересам та безпеці. Отже, Україна стала наступною державою, де Росія попри міжнародні зобов'язання та позиції інших міжнародних акторів розпочала воєнні дії під сумнівним гаслом «захисту російських громадян».

Іншою метою Росії є формування нової системи відносин з Заходом. Чи приймуть західні держави та міжнародні організації московські «правила гри»? Чи зрозуміють вчасно лідери ЄС та США, що використання політики залученого стримування, прагматичних інтересів та протидії спільним викликам не є пріоритетом для Росії. Отже, українське питання у сучасному вимірі є найскладнішим випробуванням для НАТО та ЄС, результати якого можуть кардинально змінити систему відносин в Європі – відновиться пріоритет застосування «жорсткої сили», з'являться нові «сірі зони» та збройні конфлікти. Відповідь на ці питання є предметом подальших досліджень та аналізу на теоретичному та практичному рівнях.

Список використаної літератури

1. Бордачев Т. Как сделать Европу надежным тылом / Т. Бордачев, Т. Романова // Россия в глобальной политике [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.globalaffairs.ru/number/Kak-sdelat-Evropu-nadezhnym-tylom-16255>.
2. Британский эксперт: Возобновление холодной войны из-за Украины принесет мало выгоды сторонам [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://news.am/rus/news/198037.html>.
3. Відносини ЄС–Україна–Росія: проблеми і перспективи: аналітична доповідь // Національна безпека і оборона. – 2012. – № 4-5. – С. 2-54.
4. Волошин О. А. Стратегічні цілі Російської Федерації у проекті Євразійського союзу / О. А. Волошин // Стратегічні пріоритети. – 2013. – № 1. (26). – С. 150-154.
5. Гнатюк М. Переваги стратегії приєднання України до Європейського Союзу: SWOT аналіз / М. Гнатюк // Політичний менеджмент. – 2010. – №3(42). – С. 147–153.
6. Грецкий И. Европейская политика соседства: нюансы восприятия в России / И. Грецкий, Е. Трещенков // Международные процессы. – 2012. – Т. 10. – №3. – С. 124–133.
7. Єфременко Д. Україна в новій геополітичній конфігурації / Д. Єфременко // Зовнішні справи. – 2013. – №11. – С. 26–31.
8. Латкина В. Феномен европеизации в западноевропейских исследованиях / В. Латкина // Международные процессы. – 2013. – Т. 11. – 1 (32). – С. 49-59.

9. Лукьянов Ф. Принуждение к новому миру / Ф. Лукьянов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.globalaffairs.ru/redcol/Prinuzhdenie-k-novomu-miru-16452>.
10. Лукьянов Ф. Три мифа о российской внешней политике / Ф. Лукьянов // Зовнішні справи. – 2013. – № 3. – С. 14-19.
11. МакКью М. Следуя тактике Путина / М. МакКью, Г. Манитиас [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://inosmi.ru/world/20140311/218406581.html?utm_source=fb1#ixzz2veXyug89h.
12. Мухина Е. Е. Нормативная сила Европейского Союза / Е. Е. Мухина // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. – 2008. – № 4. – С. 164-169.
13. Перепелиця Г. Українсько-російські відносини як «гра з нульовим результатом» / Г. Перепелиця // Чорноморська безпека. – 2013. – № 2 (28). – С. 22-46.
14. Робертс А. Кто правит бесполярным миром / А. Робертс // Internationale Politik. – 2008. – № 4. – С. 8-13.
15. Толстов С. Європейська безпека в умовах багатопольярного світу / С. Толстов // Зовнішні справи. – 2010. – № 3-4. – С. 50-54.
16. Толстов С. Міжнародна система початку ХХІ століття / С. Толстов // Зовнішні справи. – 2013. – № 9. – С. 8-11.
17. Шаповалова О. Ілюзія вибору та її ризики для зовнішньої політики України / О. Шаповалова // Зовнішні справи. – 2013. – № 1. – С. 6-9.
18. Шаров О. Це солодке слово – свобода / О. Шаров // Зовнішні справи. – 2013. – № 3. – С. 24-27.
19. Шишкина О. В. Внешнеполитические ресурсы России и ЕС на пространстве «общего соседства»: сравнительный анализ / О. В. Шишкина // Восточная Европа. Перспективы. – 2011. – № 1. – С. 57-65.
20. Шишкина О. В. Политика соседства или политика соседей? Россия и «западный фланг» СНГ / О. В. Шишкина // Международные процессы. – 2012. – Т. 10. – № 3. – С. 116-123.
21. Шіммельфенніг Ф. Європеїзація Центральної та Східної Європи. – К.: Юніверс, 2010. – 288 с.
22. Averre D. Competing rationalities: Russia, the EU and the «shared neighbourhood» / D. Averre // Europe-Asia Studies. – 2009. – Vol. 61, № 10. – P. 1689-1713.
23. Dragneva R. Russia, the Eurasian Customs Union and the EU: cooperation, itagnation or rivalry? / R. Dragneva, K. Wolczuk // Chatham House Briefing Paper. – 2012. – August. – 16 p.
24. Haas R. N. The age of non-polarity: what will follow US-dominance / R. N. Haas // Foreign Affairs. – 2008. – May/June. [Электронный ресурс]. – Режим доступа до журналу: <http://www.foreignaffairs.com/articles/63397/richard-n-haass/the-age-of-nonpolarity>.
25. Kissinger Henry A. How the Ukraine crisis ends / Henry A. Kissinger [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.washingtonpost.com/opinions/henry-kissinger-to-settle-the-ukraine-crisis-start-at-the-end/2014/03/05/46dad868-a496-11e3-8466-d34c451760b9_story.html.
26. Kral D. Can the V4 as a regional association play a constructive role in the EU enlargement process towards eastern europe? / D. Kral // EUROPEUM Institute for European Policy [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.europeum.org/en/eu-enlargement-and-european-neighbourhood-policy/122-analyses-articles-comments/2023-article-can-the-v4-as-a-regional-association-play-a-constructive-role-in-the-eu-enlargement-process-toward-s-eastern-europe>.

27. Makarychev A. EU & Russia: competing realities and misperceptions / A. Makarychev [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ponarseurasia.org/article/eu-russia-competing-realities-and-misperceptions>.
28. Najslova L. The EU in the East: too ambitious in rhetoric, too unfocused in action / L. Najslova, V. Rihackova, O. Shumylo-Tapiola // Policy paper. – № 71. – 19 February 2013. – 7 p.
29. Nye Josef S. The future of power / Josef S. Nye. – N.-Y. : Public Affairs, 2011. – 298 p.
30. Secrieru S. Russia's soft power and identity entrepreneurship in the «shared neighborhood»: the case of Moldova / S. Secrieru // Caucasus International. – 2012. – Vol. 2, № 3. – P. 77-88.
31. Sherr J. Ukraine and Europe: final decision? / J. Sherr // Chatham House Briefing Paper. – 2013. – July. – 12 p.
32. Sherr J. Why has Russia intervened in Crimea? A Memo on Russia and Ukraine / J. Sherr [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=54789>.
33. Speck U. The battle over Ukraine: towards a new geopolitical game / U. Speck [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://edition.cnn.com/2013/12/04/opinion/ukraine-protests-eu-speck/index.html>.
34. Techau J. Putin's Ukraine blackmail is not an EU foreign policy failure / J. Techau [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=53715>.
35. Techau J. Taking sides on Ukraine? My pleasure! / J. Techau [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=53944>.
36. Techau J. Why the Eastern Partnership is crucial for the EU and the West / J. Techau [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=52913>.
37. Trenin D. EUkraine / D. Trenin [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://carnegie.ru/eurasiaoutlook/?fa=53057>.
38. Trenin D. Russia's spheres of interests, not influence / D. Trenin // The Washington Quarterly. – 2009. – Vol. 32, No 4. – P. 3-22.
39. Walker S. Ukraine's EU trade deal will be catastrophic, says Russia / S. Walker // The Guardian [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.theguardian.com/world/2013/sep/22/ukraine-european-union-trade-russia>.
40. Wood A. Russia in Ukraine: How the West Could Win / A. Wood [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chathamhouse.org/media/comment/view/197851>.

UKRAINE'S FOREIGN POLICY AS A FACTOR OF GEOPOLITICAL LEADERSHIP OF THE EU AND RUSSIA

Maksymenko I. V.

PhD in Political Sciences, Assistant, Department of International Relations, Institute of Social Sciences, Odessa I. I. Mechnikov National University.

Abstract. *Bipolar system of international relations was replaced by unilateral U. S. dominance, but Russia did not leave ambition to restore the status of a global power. The global financial crisis and accession to power of Barak Obama administration both created the conditions for the transition to a multipolar world order and dissemination of «soft power» tools. The integration projects have been recognized as one of such tools that should guarantee order and stability. Institutional competition between the integration projects led by the EU and Russia has begun on the area of the Newly Independent States.*

Prospects for successful implementation of the EU or Russia's integration model are analyzed on an example of Ukrainian integration vector, which is critical to fixing of both Brussels and Moscow foreign leadership. The differences in the EU and Russia approaches to the «soft power» as well as their interests towards Ukraine in the process of integration projects' implementation are pointed out and scrutinized. The official documents of the EU and Russia foreign policy on Ukraine and other countries of the Western CIS are close studied. It arrives to the following conclusion. The main aim of the European policy is to create a stable and secure environment, to develop mutually beneficial cooperation that all involved parties desire. The EU model of integration is indeed a «soft power» tool, attractive and legitimate. The Russian alternative is rather a «Realpolitik» tool than «soft power» one: Russian integration projects – CIS, Customs Union, EurAsEC – seek to strengthening Moscow's sphere of influence and the construction of the regional environment. The main goal of this approach is to return of equal power status that is recognized by other actors (primarily the EU, China, USA). It is pointed out that the international community is not ready for an open confrontation with Russia, nevertheless is trying to resolve the situation by means of liberal tools. The potential consequences for Ukraine and the international relations system in general related to Russia's fixing of its own leadership and readiness to use the «hard power» tools against a sovereign Ukrainian state are highlighted.

Key words: *Ukraine, EU, Russia, power, pole, system of international relations, interest, influence.*

Referances

1. Bordachev T. Kak sdelat' Evropu nadezhnyim tyilom / T. Bordachev, T. Romanova // Rossiya v global'noy politike [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: <http://www.globalaffairs.ru/number/Kak-sdelat-Evropu-nadezhnym-tyilom-16255>.
2. Britanskiy ekspert: Vozobnovlenie holodnoy voyny iz-za Ukrainy prineset malo vyigody storonam [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: <http://news.am/rus/news/198037.html>.
3. Vidnosyny ES-Ukrayina-Rosiya: problemy i perspektyvy: analitychna dopovid' // Natsional'na bezpeka i oborona. – 2012. – № 4-5. – S. 2-54.
4. Voloshin O. A. Strategichni tsili Rosiys'koyi Federatsiyi u proekti Evraziys'kogo soyuzu / O. A. Voloshin // Strategichni priorityety. – 2013. – № 1. (26). – S. 150-154.
5. Gnatyuk M. Perevagy strategiyi pryednannya Ukrayiny do Evropeys'kogo Soyuzu: SWOT analiz / M. Gnatyuk // Politychniy menegement. – 2010. – № 3 (42). – S. 147-153.
6. Gretskeyiy I. Evropeyskaya politika sosedstva: nyuansyi vospriyatiya v Rossii / I. Gretskeyiy, E. Trescherenkov // Mezhdunarodnyie protsessy. – 2012. – T. 10. – № 3. – S. 124-133.
7. Efremenko D. Ukrainy v noviy geopolitichniy konfiguratsiyi / D. Efremenko // Zovnishni spravy. – 2013. – № 11. – S. 26-31.
8. Latkina V. Fenomen evropeizatsii v zapadnoevropeyskih issledovaniyah / V. Latkina // Mezhdunarodnyie protsessy. – 2013. – T. 11. – 1 (32). – S. 49-59.
9. Luk'yanov F. Prinuzhdenie k novomu miru / F. Luk'yanov [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: <http://www.globalaffairs.ru/redcol/Prinuzhdenie-k-novomu-miru-16452>.
10. Luk'yanov F. Tri mifa o rossiyskoyi vneshneyi politike / F. Luk'yanov // Zovnishni spravy. – 2013. – №3. – S. 14-19.
11. MakK'yu M. Sleduya taktike Putina / M. MakK'yu, G. Manitias [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: http://inosmi.ru/world/20140311/218406581.html?utm_source=fb1#ixzz2veXyg89h.
12. Muhina E. E. Normativnaya sila Evropeyskogo Soyuzu / E. E. Muhina // Vestnik Nizhegorodskogo universiteta im. N. I. Lobachevskogo. – 2008. – № 4. – S. 164-169.
13. Perepelytsya G. Ukrains'ko-rosiys'ki vidnosyny yak «gra z nul'ovym rezul'tatom» / G. Perepelytsya // Chornomors'ka bezpeka. – 2013. – №2 (28). – S. 22-46.
14. Roberts A. Kto pravit bespolyarnym mirom / A. Roberts // Internationale Politik. – 2008. – № 4. – S. 8-13.
15. Tolstov S. Evropeys'ka bezpeka v umovah bagatopolyarnogo svitu / S. Tolstov // Zovnishni spravy. – 2010. – № 3-4. – S. 50-54.

16. Tolstov S. Mizhnarodna systema na pochatku XXI stolittya / S. Tolstov // Zovnishni spravy. – 2013. – № 9. – S. 8-11.
17. Shapovalova O. Ilyuziya vyboru ta yiyi ryzyky dlya zovnishn'oyi polityky Ukrayiny / O. Shapovalova // Zovnishni spravy. – 2013. – № 1. – S. 6-9.
18. Sharov O. Tse solodke slovo – svoboda / O. Sharov // Zovnishni spravy. – 2013. – № 3. – S. 24-27.
19. Shyshkina O. V. Vneshnopoliticheskie resursy Rossii i ES na prostranstve «obshego sosedstva»: sravnitel'nyiy analiz / O. V. Shyshkina // Vostochnaya Evrope. Perspektivy. – 2011. – № 1. – S. 57-65.
20. Shyshkina O. V. Politika sosedstva ili politika sosedyi? Rossiya i «zapadnyiy flang» SNG / O. V. Shyshkina // Mezhdunarodnyie protsessy. – 2012. – T. 10. – № 3. – S. 116-123.
21. Shimmel'fennig F. Evropeyzatsiya Tsentral'noyi ta Shidnoyi Evropy / F. Shimmel'fennig, U. Zedel'maer. – K.: Yunivers, 2010. – 288 s.
22. Averre D. Competing rationalities: Russia, the EU and the «shared neighbourhood» / D. Averre // Europe-Asia Studies. – 2009. – Vol. 61, №10. – P. 1689-1713.
23. Dragneva R. Russia, the Eurasian Customs Union and the EU: cooperation, stagnation or rivalry? / R. Dragneva, K. Wolczuk // Chatham House Briefing Paper. – 2012. – August. – 16 p.
24. Haas R. N. The age of non-polarity: what will follow US-dominance / R. N. Haas // Foreign Affairs. – 2008. – May/June. [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: <http://www.foreignaffairs.com/articles/63397/richard-n-haas/the-age-of-nonpolarity>.
25. Kissinger Henry A. How the Ukraine crisis ends / Henry A. Kissinger [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: http://www.washingtonpost.com/opinions/henry-kissinger-to-settle-the-ukraine-crisis-start-at-the-end/2014/03/05/46dad868-a496-11e3-8466-d34c451760b9_story.html.
26. Kral D. Can the V4 as a regional association play a constructive role in the EU enlargement process towards eastern europe? / D. Kral // EUROPEUM Institute for European Policy [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: <http://www.europeum.org/en/eu-enlargement-and-european-neighbourhood-policy/122-analyses-articles-comments/2023-article-can-the-v4-as-a-regional-association-play-a-constructive-role-in-the-eu-enlargement-process-towards-eastern-europe>.
27. Makarychev A. EU & Russia: competing realities and misperceptions / A. Makarychev [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: <http://www.ponarseurasia.org/article/eu-russia-competing-realities-and-misperceptions>.
28. Najslava L. The EU in the East: too ambitious in rhetoric, too unfocused in action / L. Najslava, V. Rihackova, O. Shumylo-Tapiola // Policy paper. – № 71. – 19 February 2013. – 7 p.
29. Nye Josef S. The future of power / Josef S. Nye. – N.-Y. : Public Affairs, 2011. – 298 p.
30. Secrieru S. Russia's soft power and identity entrepreneurship in the «shared neighborhood»: the case of Moldova / S. Secrieru // Caucasus International. – 2012. – Vol. 2, № 3. – P. 77-88.
31. Sherr J. Ukraine and Europe: final decision? / J. Sherr // Chatham House Briefing Paper. – 2013. – July. – 12 p.
32. Sherr J. Why has Russia intervened in Crimea? A Memo on Russia and Ukraine / J. Sherr [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=54789>.
33. Speck U. The battle over Ukraine: towards a new geopolitical game / U. Speck [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: <http://edition.cnn.com/2013/12/04/opinion/ukraine-protests-eu-speck/index.html>.
34. Techau J. Putin's Ukraine blackmail is not an EU foreign policy failure / J. Techau [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=53715>.
35. Techau J. Taking sides on Ukraine? My pleasure! / J. Techau [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=53944>.
36. Techau J. Why the Eastern Partnership is crucial for the EU and the West / J. Techau [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=52913>.
37. Trenin D. EUkraine / D. Trenin [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: <http://carnegie.ru/eurasiaoutlook/?fa=53057>.
38. Trenin D. Russia's spheres of interests, not influence / D. Trenin // The Washington Quarterly. – 2009. – Vol. 32, No 4. – P. 3-22.
39. Walker S. Ukraine's EU trade deal will be catastrophic, says Russia / S. Walker // The Guardian [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: <http://www.theguardian.com/world/2013/sep/22/ukraine-european-union-trade-russia>.
40. Wood A. Russia in Ukraine: How the West Could Win / A. Wood [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: <http://www.chathamhouse.org/media/comment/view/197851>.

ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКИЙ КУРС УКРАИНЫ КАК ФАКТОР ГЕОПОЛИТИЧЕСКОГО ЛИДЕРСТВА ЕС И РОССИИ

Максименко И. В.

Кандидат политических наук, преподаватель кафедры международных отношений Института социальных наук Одесского национального университета имени И. И. Мечникова.

Аннотация. *Биполярная система международных отношений сменилась на одностороннее доминирование США, однако Российская Федерация не оставляла амбиции вернуть себе статус глобальной державы. Начало мирового финансового кризиса и приход в Белый дом администрации Барака Обамы создали условия для перехода к многополюсному мироустройству и распространению инструментов «мягкой силы». Одним из таких инструментов, который должен гарантировать порядок и стабильность, признавались интеграционные проекты. На территории новых независимых государств началась институциональная конкуренция интеграционных проектов, возглавляемых с одной стороны ЕС, а с другой – Россией.*

Перспективы успешной реализации интеграционной модели ЕС и России проанализированы на примере украинского вектора интеграции, который является решающим для закрепления внешнеполитического лидерства Брюсселя и Москвы. Выделены и проанализированы различия в подходах ЕС и России к «мягкой силе» и их интересы в отношении Украины в процессе реализации интеграционных проектов. Проанализированы официальные документы ЕС и России относительно Украины и других государств западного вектора СНГ, на основании которых определено следующее. Европейская политика направлена на формирование стабильного и безопасного окружения, развитие взаимовыгодного сотрудничества, к которому стремятся все вовлеченные стороны. Модель интеграции ЕС действительно является инструментом «мягкой силы», привлекательной и легитимной. Российская альтернатива является инструментом скорее «Realpolitik», нежели «мягкой силы»: российские интеграционные проекты – СНГ, Таможенный союз, ЕвразЭС – направлены на закрепление сфер влияния Москвы и создание регионального окружения для возвращения признанного другими акторами (в первую очередь, ЕС, Китай, США) статуса равного полюса силы. Отмечено, что мировое сообщество не готово к открытому противостоянию с Россией, однако пытается урегулировать ситуацию с помощью либеральных инструментов. Выделены потенциальные последствия для Украины и системы международных отношений в целом, связанные с возвращением России к применению инструментов «жесткой силы» в отношении суверенного украинского государства для утверждения собственного лидерства.

Ключевые слова: *Украина, ЕС, Россия, сила, полюс, система международных отношений, интерес, влияние.*